

DOKUMENTUMOK

KRAKKÓI CHARTA 2000 AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELMÉNEK ÉS RESTAURÁLÁSÁNAK ALAPELVEI 2000. OKTÓBER 26.

Mi, a „Krakkó 2000” Műemlékvédelmi Nemzetközi Konferencia résztvevői – figyelembe véve mindazon egyének és intézmények hozzájárulását, akik a krakkói konferencia és „A kulturális örökség mint a civilizáció fejlődésének alapja” plenáris ülés előkészítésén három éven át dolgoztak és tudatában mindannak a jelentésnek, ami a kulturális örökséggel összefüggésbe hozható – az alábbi alapelveket mint a műemlékek megőrzéséért kifejtett munka irányelveit hozzuk az örökségért felelősek tudomására.

BEVEZETŐ

A Velencei Charta szellemében tevékenykedve, figyelembe véve a nemzetközi ajánlásokat, az ezredforduló európai egyesülési folyamata sürgetésében tudatában vagyunk annak a körülménynek, hogy az azonosságtudat egyre szélesebb értelmezésben és a különbözőségek egyre világosabb meghatározásával kap jelentőséget. Európát manapság a kulturális sokszínűséggel jellemezzük. Az ingó, ingatlan és szellemi örökséghez kötődő alapvető értékek sokfélesége viszont sokféle érdek összeütöztetését idézi elő. Mindezek miatt az örökségért dolgozók arra vannak kötelezve, hogy egyre nagyobb figyelemmel kezeljék a felmerülő problémákat annak érdekében, hogy saját céljaitak érvényesíthessék.

Minden közösség – a *kollektív emlékezet* alapján és saját múltjának tudatában – felelős saját örökségének azonosításáért és kezeléséért. Erre általános definíciót nem lehet adni. Csupán annak módját határozhatjuk meg, hogy hogyan lehet az örökséget azonosítani. A társadalmi sokszínűség a műemlékvédelmi koncepciók *sokféleségét* eredményezi, minthogy azokat az adott közösségek határozzák meg. A *műemlékek*, mint az örökség elemei, az értékek hordozói, mely értékek az idővel változhatnak. A műemlékek egyedi értékének sokszínűsége „minden alkalommal” az örökség különlegességére világít rá. A változás folyamata minden közösséget ráébreszt a műemlékekkel való törődés fontosságára, mint hogy ezek az építmények saját örökségük értékeinek a hordozói.

A megfelelő műemlékvédelmi eszközöknek és módszereknek mindig az adott körülményeknek megfelelőnek kell lenniük, de ezek a körülmények *állandó változás* alatt állnak. Az értékek meghatározásához és megőrzéséhez *műemlékvédelmi tervre* és döntések egész sorának meghozatalára van szükség. Mindezeknek egy olyan *helyreállítási tervben* kell testet öltetniük, mely a technikai és szerkezeti előírásoknak is megfelel.

A Velencei Charta alapvető értékeinek tudatában és ugyanazon célok eléréseért dolgozva ez idő szerint a következő műemlékvédelmi és restaurálási elveket ajánljuk.

CÉLOK ÉS MÓDSZEREK

1. Az építészeti, városi és táji örökség, ugyanúgy mint a műalkotások, a történelem különböző pillanataival és azok szocio-kulturális vonatkozásaival való azonosulás eredményei. Ennek az örökségnek a megőrzése-védelme a célunk. A *műemlékvédelem* különböző beavatkozásokon keresztül valósulhat meg, úgy mint környezetvédelmi szabályozás, karbantartás, helyreállítás, restaurálás, renoválás, rehabilitáció. Valamennyi beavatkozás olyan felelős döntéseket és választásokat kíván, amelyek az egész örökségi területet figyelembe veszik, így azokat a részeket is, amelyeknek jelenleg nincs, de a jövőben lehet különleges jelentősége.

2. A *karbantartás és állagmegóvás* a műemlékvédelem alapvetően fontos részét képezi. Ezeket a munkákat szisztematikus kutatás, ellenőrzés, felügyelet és vizsgálatok alapján kell végrehajtani. A lehetséges állagromlást előre meg kell állapítani, tudomásra kell hozni, és megelőző intézkedéseket kell foganatosítani.

3. Az épített örökség védelme a helyreállítási terv végrehajtásán keresztül valósul meg, mely terv a hosszú távra való megőrzés stratégiáján alapul. A „helyreállítási terv” egy sor helyesen megválasztott technikai megoldást jelent, s az adott épületről vagy együttesről nyerhető átfogó tudás és a helyszín értékének megértését segítő adatok összegyűjtésén alapul. A helyszín megismerése és megértése érdekében végzett vizsgálatok kiterjedhetnek az anyagok használatára, szerkezeti vizsgálatokra, szerkesztési elemzésekre, felmérésekre és a műemlék történeti, művészeti és szocio-kulturális jelentőségének az értékelésére. Minden a tárgyhoz tartozó elvnek meg kell jelennie a helyreállítási tervben, s a tervkészítés koordinálását olyan személynek kell végeznie, aki megfelelő műemlékvédelmi és restaurálási képzettséggel rendelkezik.

4. A műemlék egészének vagy jelentős részének „az épület eredeti stílusában” történő rekonstrukcióját el kell kerülni. A fontos építészeti jelentőséggel bíró egészen kis részek rekonstrukciója kivételesen elfogadható, de csak akkor, ha a rekonstrukció vi-

tathatatlantul pontos dokumentációk alapján készül. Ha az épület megfelelő használhatósága megkívánja, nagyobb térbeli és funkcionális egységek helyreállítása a kortárs építészet eszközeivel elfogadható. Fegyveres vagy természeti katasztrófának áldozatul esett teljes épület rekonstrukciója akkor fogadható el, ha annak az egész közösség önazonosságára nézve van kivételes társadalmi vagy kulturális motivációja.

AZ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG KÜLÖNBÖZŐ CSOPORTJAI

5. A régészeti örökség esetében – minthogy különösen sérülékeny örökségről van szó – mindenfajta beavatkozásnak szigorúan figyelemmel kell lennie a környezetre, az egész régészeti területre és a tájra vonatkozóan is. Az ásatási munka romboló jellegét a lehető legkisebbre kell csökkenteni. Valamennyi régészeti területen az ott folyó munkát teljes egészében dokumentálni kell.

Mint minden más esetben, a régészeti leleteken végzett konzerválásnak is a minimális beavatkozás elvét kell követnie. A munkát szakembereknek kell végezniük, az alkalmazott technológia és módszer szigorú ellenőrzése mellett.

A régészeti területek védelménél és a köz számára való bemutatásánál támogatni kell az új adatkezelési, információs és bemutatói technikák alkalmazását.

6. A műemlék épületek és együttesek esetében, legyenek azok városi vagy vidéki környezetben, hitelességük és sértetlenségük megőrzése a cél, beleértve a belső terek, díszítések és bútorok eredeti állapotban való megőrzését is. Ennek feltétele a megfelelő „helyreállítási terv”, mely a célokat és módszereket meghatározza. Sok esetben az épület térbeli adottságainak és jelentőségének megfelelő hasznosítást is meg kell határozni. A műemlékeken végzett munka folyamán valamennyi jelen lévő építési periódust maximálisan tekintetbe kell venni.

7. Az építészeti díszítéseket, szobrászati és egyéb művészeti alkotásokat, mint a műemlék integráns részeit, a helyreállítási tervhez kapcsolódó külön terv alapján kell megőrizni. Ez felételezi, hogy a restaurátor megfelelő tudással és képesítéssel rendelkezik a kulturális, technikai és szervezési vonatkozásokon túl annak érdekében, hogy a különböző művészeti alkotások együttes bemutatásmódja hiteles legyen. A helyreállítási tervnek garantálnia kell azt a megközelítési módot, hogy a műemlék a díszítések vagy a szobrászati elemek egészének a megőrzésére törekszik, s a hagyományos építési mesterségekre is figyelmet fordít, mert azt is az épített örökség integrált részének tekinti.

8. A történeti városok és falvak környezetükkel való kölcsönhatásukkal együtt egyetemes örökségünk alapvető részét képezik. Egészükben, szerkezetükkel, tereikkel és emberi tényezőikkel együtt kell szemlélnünk őket, rendes körülmények között az állandó változás és fejlődés folyamatában. Ez a fajta örökség magában foglalja a lakosság valamennyi csoportját, és integrált fejlesztési szem-

léletet kíván, mely többféle tevékenység, szakma tudását egyesíti.

A városi léptékű műemlékvédelem kisebb városi vagy falusi beépítések egészével, vagy olyan épületegyüttesekkel és nyílt terekkel foglalkozik, amelyek nagyobb városi területeknek a részei. A történeti települések a fizikailag jelen lévő értékeken túl egyéb értékeket is képviselnek. Ennek alapján a városi műemlékvédelem beavatkozásai a várost mint morfológiai, funkcionális és szerkezeti egységet érintik, területével, környezetével és a környező tájjal együtt. Az épületek, melyek a történeti területet alkotják, nem képviselnek szükségszerűen egyedi építészeti értéket, de organikus egységük, természetadó szerepük, technológiai, térbeli, díszítésbeli és színhatásbeli értékeik miatt megőrzendőek, mert ők alkotják a város organikus kialakult, pótolhatatlan jellegzetességét.

A történeti város vagy falu műemlékvédelmi terve már előre számoljon a változások kezelésével, és biztosítsa a választott megoldások fenntarthatóságát azzal, hogy az örökségvédelmi kérdéseket a társadalmi és gazdasági kérdésekkel együtt veszi fontolóra. A városszerkezetről szerzett tudás mellett a várható változásokat is vizsgálni kell azokkal a módszerekkel együtt, melyekkel ezek a változások kezelhetők lesznek. A történeti jelentőségű területek műemlékvédelmi terve a városi szövetet alkotó épületek kétféle jelentőségét veszi tekintetbe: a) az épületek városi természetadó szerepét, b) a belső terek kialakítását.

9. A tájnak a kulturális örökség részeként való megjelölése az ember, a természet és a fizikai környezet egymásra hatásából következik, s ennek további fennmaradására utal. A táj mintegy bizonyítéka a közösség, az egyén és a környezet állandóan változó kapcsolatának. Ebben az összefüggésben a táj védelme, megőrzése és fejlesztése az emberi és természeti aspektusokra koncentrál, a materiális és eszmei értékeket is figyelembe véve. Fontos, hogy megértsük és tiszteletben tartsuk a táj jellegét, s hogy olyan kezelési normákat alakítsunk ki, amelyek értékének megfelelő használatot biztosítsanak. Sok társadalomban az a kialakult gyakorlat, hogy a tájat együtt kezelik a városok területével és annak vonatkozásaival.

A kultúrtáj védelmének integrálása, a régiók, helyi közösségek fenntartható fejlődésének a gazdasági tevékenységgel való összekapcsolása és a természeti környezettel való együttes szemlélete megkívánja, hogy tudatában legyünk és megértsük ezeknek a tényezőknél az idők során alakuló kapcsolatát. Vizsgálni kell a nagy- és kisvárosok épített környezetével fennálló kapcsolatokat is.

Az őskori és régészeti tájak integrált védelme, valamint a dinamikus változó tájak fejlesztése társadalmi, kulturális és esztétikai értékeket is érint.

10. A műemlékvédelmi-megőrzési technikákat szorosan rá kell építeni az épített örökség helyreállításánál, restaurálásánál használt anyagok és technológiai interdiszciplináris kutatásaira. A választott

beavatkozásoknak tiszteletben kell tartaniuk az épület eredeti funkcióját, és összhangban kell lenniük a meglévő anyagokkal, szerkezetekkel és építészeti értékekkel. Mielőtt új anyagokat és technológiákat használnánk, azokat először is meg kell értenünk, de tesztelésükre és összehasonlításukra is szükség van. Bár az új technikák in situ használata a műemlék hosszú távú megőrzése érdekében kézenfekvő lehet, szükséges azoknak az elért eredmények tükrében való állandó ellenőrzése, figyelembe véve az időközben bekövetkező viselkedésbeli változásokat és a folyamat végleges visszafordíthatóságának lehetőségét.

Különös figyelmet kell fordítani arra, hogy gyarapítsuk a hagyományos anyagokról és mesterségekről való ismereteinket, s biztosítsuk azoknak a jelen körülmények között való továbbfolytatását, minthogy ezek maguk is fontos részét képezik kulturális örökségünknek.

MENEDZSMENT

11. A történeti városok és általában a kulturális örökség dinamikus változásának, átalakulásának és fejlődésének kezelése megfelelő szabályozást, választások megtételét és az eredmények ellenőrzését jelenti. Ennek a folyamatnak alapvető részét képezi a veszélyeztető tényezők megállapítása, a megelőző technikák előzetes fogantatása és a veszélyelhárítási akciótervek kidolgozása. A kulturális turizmus, a helyi gazdaságra gyakorolt kedvező hatása mellett, ilyen veszélyeztető tényezőként veendő figyelembe. Az épületüzemeltetési költségek optimalizálásának is figyelmet kell szentelni.

A kulturális örökség védelme képezze integrált részét a közösség fejlesztési és kezelési elképzeléseinek, minthogy az hozzájárulhat a társadalom fenntartható minőségi, gazdasági és szociális fejlődéséhez.

12. Az örökségi értékek sokfélesége és az érdekek különfélesége szükségessé teszi azt a fajta kommunikációs rendszert, amelyben a szakemberek és az adminisztráció mellett a lakosság is hatékonyan hallgathatja véleményét. A közösségeknek a felelőssége, hogy létrehozzák azt a struktúrát és bevezessék azokat a módszereket, amelyek biztosítják az egyének és intézmények részvételét a döntéshozatal folyamatában.

KÉPZÉS ÉS OKTATÁS

13. A kulturális örökséggel kapcsolatos képzéshez és oktatáshoz szükség van a társadalom bevonására és az örökségnek az oktatás valamennyi szintjén a nemzeti tantervben való integrálására. A komplex szemléletű műemlékvédelmi terv, vagy bármely más helyreállítási terv, amely történeti, technikai, kulturális és gazdasági kérdésekkel is foglalkozik, megkívánja a kompetens és jól képzett vezető szakember kinevezését. A műemlékvédelmi szakemberek oktatásának interdiszciplinárisnak kell lennie és alapos építészettörténeti, elméleti és gyakorlati védelmi oktatáson kell alapulnia. Megfelelő képzést kell nyújtania ahhoz, hogy a helyreállítási és restau-

rálási beavatkozásokat kellő szakmai tudással és felelősséggel lehessen megállapítani.

A szakemberek és technikusok képzésénél az állandóan fejlődő módszerekről és technikai megoldásokról teljes tájékoztatást kell adni, és tudatában kell lenni a műemlékvédelmi politikáról és elképzelésekről folytatott vitáknak is.

A restaurálási munkák művészségét és színvonalát a magasabb szintű szakképzéssel kell biztosítani.

JOGI INTÉZKEDÉSEK

14. Jelentősebb jogi és adminisztratív lépések megtétele esetén az épített örökség védelme és helyreállítása hatékonyabbá válhat. Mindennek arra kellene irányulnia, hogy az értékvédelmi tevékenység csak műemlékvédelmi szakember által, vagy annak ellenőrzése mellett legyen végezhető.

Mindazonáltal törvényi szabályozással fel kellene állítani azt a rendszert, melyben a gyakorlati tapasztalat megszerzésének ideje biztosítva van.

Szabályozni kell azt is, hogy hogyan szerezhethet önálló szakmagyakorlási engedélyt egy újonnan végzett szakember.

FÜGGELÉK - MEGHATÁROZÁSOK

A Krakkói Charta szerkesztőbizottsága a következő terminológia-koncepciókat követte:

- a) *Örökség*: mindazon emberi tevékenység eredménye, melyben a közösség felismeri saját különleges és egyéni értékeit, és amelyekkel azonosítást érez. Az örökség azonosítása és meghatározása így összefügg az értékválasztással.
- b) *Műemlék*: lényege, hogy értékek hordozója és az emlékezet fennmaradásának támasza. A műemlékben az emlékezet az idővonal folyamán bekövetkezett emberi cselekedetek és gondolatok kifejeződését ismeri fel. A számunkra még belátható idő (közelmúlt) is idetartozik.
- c) *Hitelesség*: minden lényeges és tudományosan megállapított jellegzetesség összessége, ami az idő folyamán az eredeti állapottól fogva mostanáig alakította a műemléket.
- d) *Azonosság*: úgy értelmezendő, mint közös vonatkoztatási bázisa mind a közösség által a jelenben létrehozott, mind a hitelesnek elfogadott múltbéli értékeknek.
- e) *Műemlékvédelem*: a közösség azon erőfeszítéseinek összefoglaló értelmezése, amely arra irányul, hogy az örökség s annak műemlékei fennmaradjanak. A műemlékvédelem a különlegességnek és a hozzákapcsolódó értékeknek a megőrzésére irányul.
- f) *Restaurálás*: olyan művelet, amelyet egy örökségi tulajdonos azzal a céllal hajtanak végre, hogy annak hitelességét és a közösség által neki szánt rendeltetést megőrizze.
- g) *Helyreállítási terv*: a helyreállítási politikák megválasztásának eredményeként azt a folyamatot írja le, amelynek során az épített örökség vagy táj védelme-megőrzése megvalósul.